పిండీకృత శాటి

శ్రీ 'కొలకలూరి'

తూరుపున చుక్క పొడిచి బారెడెక్కింది. నిద్రలేచిన మనిషి ఆవులిస్తూ ఒళ్ళు విరుచుకొన్నట్లుగా వుంది ఊరు ఊరజెరువు చుట్టు ప్రక్కల ఇళ్లముంగిళ్లలో కళ్లాపి చల్లుతున్న చప్పుళ్ళు వినబడుతున్నాయి దూరంగా, మసీదులోంచి నమాజు వినిపిస్తూ వుంది సత్రంలో వుండే పొగాకు బైరాగి గడ్డంలోంచి దొర్లి వెలుపలికి వచ్చిన అల్లాయిపదాలు సన్నగా ఊళ్లోకి ప్రాకుతున్నాయి పల్లెలోంచి వూళ్లోకి డొంకనబడి వచ్చే జీతగాళ్ల పాడుతున్న కురుక్షేత్రంలోని పద్యాలు డొంకకు రెండు ప్రక్కలా పెరిగిన చిల్లకంపముళ్ళ గుండెలు చీల్చుకుని సాగి ఊరూ పల్లెలమధ్య సంగీతం వంతెన కడుతున్నాయి

ఊర జెరువు గట్టుమీద రావి చెట్టుకు అవతల ప్రొద్దు పొడిచే ప్రక్క పడుబడ్డట్టుగా ఉన్న పూరింటి ముందు వేపచెట్టు క్రింద చీకట్లో, చీకటి ఆకారం తెల్లటి బరువు ఎత్తుకొని, చెప్పులులేని కాళ్ళు ఇసుకలో గుచ్చుకు పోతుంటే, నెమ్మదిగా కాలుతీసి కాలువేస్తూ, పూటీగా వున్న రెండెడ్లబండి ఇసుకలో మెత్తగా, ఎగిరిపడకుండా అణిచి పెట్టబడి ముందుకు పోయినట్లు; పాత జ్ఞాపకాలు, అనుభవాలూ త్రవ్వుకొని వెలికివచ్చిన ప్రత్యంశం భద్రంగా పరిశీలించుకొని అవసరమయింది స్వీకరించి, అనవసరమయింది నెమ్మదిగా అవతలకు నెట్టి సాగే రచయిత కలంలాగా; వెళుతూవున్న ఆకారం, ఊర జెరువు దాటి, దద్దనం మీంచి తిరిగి, పీర్ల ఇంటిముందుగా నడిచి, పెద్ద డొంకలో బళ్లగాడి ప్రక్కగా అడుగులు వేసి, దేవళ్ చెరువుగట్టు మీద వున్న బావివైపు వెళ్లింది

ఆ ఆకారం ఒక మనిషి!!! ఆ మనిషి గూగడు గూగడంటే గూగడు, ఆగడంటే ఆగడు అని పిల్లలు అతని చుట్టూచేరి గంతులేస్తూ పాడుతూ వుంటారు, బడికి వెళ్ళేటప్పుడో, బడి నుంచి వచ్చేటప్పుడో, ఎదురయితే గూగడు ఎప్పుడూ ఆగలేదు వీపుమీద బరువు వుంటే తాబేటి నడక చాలా నెమ్మది ప్రతిఅడుగూ అతి భద్రంగా మరీ జాగ్రత్తగా వేస్తాడు. మూపుమీద బరువు లేకపోతే చిటుకు చిటుకు అక్కడక్కడే అతివేగంగా అడుగులు వేసే చిన్న ఆకారం గూగడు ఎంత నడచినా ఎంతో దూరం పోలేదు అయితే అందరూ అనుకొనేటట్లుగా గూగడు ఆగడంటే ఆగడు ఎప్పుడూ ఏదో పని చేస్తూనే వుంటాడు.

కొందరు నోట్లో వెండి చెంచాతో పుడతారని ఆంగ్లంలో నుడికారం ఉంటే ఉండవచ్చు, కానీ తెలుగులో వీపు మీద బరువుతో పుడతారనిమాత్రం లేదు అయితే గూగడు నోచి పుట్టాడని ఎవరూ అనలేరు గానీ, వీపుమీద బరువుతో పుట్టాడని ఎవరయినా అంటారు. అలా పుట్టలేదని కొందరు చెబితే చెప్పవచ్చుగానీ, పుట్టీపుట్టకముందే అతని భుజాలుమీద బరువు పడింది. అతను వేసుకో లేదు. అదే పడింది అలా పడింది మధ్యలో ఎప్పుడయినా తొలగి పోతుందా అంటే పోలేదు చిన్నతనంలోని చిన్నబరువు అతనెంత పెద్దవాడయితే అంత పెద్దదయింది బరువు శరీరంలోని భాగంగా పెరిగింది కాదంటే అంతకంటే అధికమే లయింది

చెరువు గట్టుమీద, ఊళ్ల మర్రి ప్రక్క, నారింజతోట మొగదల మోటబావి చప్టాకివతల మూపుమీది బరువు దించుకొన్నాడు గూగడు. ఎండా కాలం చెరువు ఎండిపోయింది ఎంత పైకి లాగితే అంత అధికంగా పెరిగే విద్యలాగా, ఎన్ని బొక్కెనలు చేదినా అంతకంత మిగిలి వుండే నీరున్న మోట బావి, నిండు కుండ వంటి మనిషిలాగా నిశ్చలంగా ఉంది.

గిలకమీద బొక్కెన కట్టివున్న తాడు తీసి, చప్టాకు అవతల పెట్టి, తాడి చెట్టు దగ్గర అంతకు ముందు రోజు పెట్టుకుపోయిన చేంతాడూ కడవలూ వెలుపలికి తెచ్చి, తాడు గిలక మీద వేసి, బావిలోకి పోనిచ్చి, ఉచ్చు ముడి తడిపి, పైకిలాగి, కడవకు ఉచ్చువేసి, బావిలోకి వదిలాడు గూగడు. చేదిన కడవల నీళ్లు బావి చప్టాకవతల అల్లంత దూరంలో ఉన్న రాతి బండ చుట్టూ కుండల్లో తొట్టిలో పోసి, వీపుమీంచి దించిన బరువు పీటముడి విప్పి, గుప్పెళ్ళు గుప్పెళ్ళుగా తీసి బానలో అదిమిపటి ముంచాడు

అవి బట్టలు ఊరి బట్టలు మాసిన బట్టలు మాసిన ఊరిబట్టలు. నీళ్లలో నానుతున్నాయి అవి, రకరకాలవీ, రంగు రంగులవీ, పిన్నలవీ, పెద్దలవీ; స్త్రీలవీ, పురుషులవీ; కొత్తవీ, పాతవీ; అన్ని దశలలో మురికిఅయినవీ, అన్ని రకాల మనుష్యులవీ; మంచివారివీ, చెడ్డవారివీ; సుఖం కలిగించిన వారివీ, దుఃఖం పంచిపెట్టిన వారివీ; అన్నం పెట్టిన వాళ్ళవీ, అవస్థలు పెట్టినవాళ్ళవీ; ఆరోగ్యవంతులవీ, రోగిష్టివారివీ; అందానికి కట్టుకొనేవీ, అవసరానికి కట్టుకొనేవీ; అన్నీ అన్ని విధాలయిన బట్టలూ నానుతున్నాయి

మిగిలిన బానల్లో నీళ్ళు పోయడానికి కడవ చేదుతున్నాడు గూగడు. అప్పటికే ఆడా మగా చిన్నా చితకా ముసలీ ముతకా చాలామంది చేరారు. బావికి ఎనిమిది గిలకలూ విరామం లేకుండా మ్రోగుతున్నాయి. ఆ ధ్వని ఎండిపోయిన చెరువు మీదగా పెద్ద డొంకలోంచి పోయి, దద్దనం మీద నాలుగు ప్రక్కలకూ చీలి సందుల్లో, గొందుల్లో పడి, వాకిళ్లలోంచి, కిటికీలలోంచి, చూరులోంచి, మేడలు, మిద్దెలు, పెంకుటిళ్ళు, పూరిళ్లలోకి పోయి, నేలమీద, గచ్చుమీద, తిరుగుల మీద, నులకమంచాలలో, పట్టె మంచాలలో నిద్రపోయే అదృష్టవంతులు, దురదృష్టవంతులూ, స్త్రీలూ పురుషులూ, పిల్లలూ పెద్దలూ అందరి చెవులలో పడి, ఆ రాత్రి నలగిపోయిన బట్టలు అవతల పెట్టి, ఉతికిన బట్టలు కట్టుకోవచ్చునని ఉత్సాహం ప్రసాదిస్తూ నిద్ర లేపుతున్నాయి

మర్రి చెట్టు కల్లంత దూరంలో మూడురాళ్ల పొయ్యిమీద ఉన్న బానలో నీళ్ళుపోసి, సోడామందు వేసి, కలదిప్పి, నానిన బట్టలు పడేసి, పొయ్యి రాజేసి, మంట మండిం తర్వాత బావి దగ్గరకు వచ్చాడు గూగడు ముతకబట్టలు, నూలు బట్టలు, నేత బట్టలు ఉడుకుతున్నాయి

పట్టుబట్టలు— రెండు— పైపంచె, కట్టు పంచె— రత్తయ్యవి, రత్తయ్య పెళ్లినాటివి, అతి భద్రంగా పురివాడు ఉతక లేదు. నీళ్లపోయేట్టు ఒత్తాడు పిండలేదు నీళ్ళు తుంపర్లు లేచేటట్లు విదిలించాడు. జాడించ లేదు ఆ రెండు తడి బట్టలనూ పసిపిల్లల్ని చేతులమీద ఆడించటానికి వేసుకొన్నట్లుగా, చేతులమీద పెట్టుకొని, చిన్న చిటికేసర చెట్టుమీద ఆరవేశాడు. కొమ్మలకు, ముడతలు పడతాయి కొంగులు అని, కట్ట లేదు. ఆరవేశాడు. ఆకులుపైన ఆరవేశాడు. నేలమీద ఆరవేస్తే దుమ్ము అవుతుంది పట్టు బట్టలు ఎండకూడదు. ఆరాలి. ఎండరాకముందే ఆరిపోవాలి. ప్రొద్దు పొడవక ముందే ఆరిపోతే, వెంటనే తీసి భద్రం చేయవచ్చు అందుకని మొట్టమొదటే పురివాడు

గూగడు పట్టు బట్టల పట్ల అటువంటి జాగ్రత్త తీసుకోవటం మామూలే! ఈ పట్టు బట్టలు విషయంలో జాగ్రత్త నంటి పెట్టుకొని భయం

కూడా వుంది రత్తయ్య అంటే గూగడికే కాదు, వూరుకే భయం, రత్తయ్య మామూలు మనిషి కాడు అంతటి రైతు ఆ ఊళ్ళో లేడు. ఆ చుట్టు ప్రక్కలా లేడు. అతనంటే అందరికీ గౌరవం! అది ధర్మజం కాదు. ప్రేమజం కాదు. భయజం! రత్తయ్య అనుకొంటే చేయలేని పనిలేదు. అసాధ్యం లేదు. అసాధ్యుడు. అతనికి ప్రాణం ఇవ్వటమయినా తీసుకోవటమయినా మంచినీళ్ళు తాగినంత తేలిక. నోరు దురుసు మనిషి. అంతే కాదు. చేయీ, కాలూ కూడా దురుసు! అతని మీసాలమీద నిమ్మకాయలేం కర్మ, దానిమ్మకాయలు నిలబెట్టవచ్చు. అయితే అతన్ని నిలబెట్టగల దమ్ములున్న మగాళ్ళు, ఆ ఊళ్ళోనే గాదు, ఆ ఫిర్కాలోనే లేరు. రత్తయ్య కళ్ళు ఎప్పుడూ చింతనిప్పులు! అతను తాగుతాడంటారు లోకులు! నిజం చెప్పుకోవద్దూ, అతను చుట్ట తప్ప మరేం తాగటమూ ఎవరూ చూళ్ళేదు. ఏమాట కా మాట చెప్పుకోవాలి, రత్తయ్య దయ తలిస్తే, ఆ యిల్లు స్వర్గం. ఆ యింటిమీద పొరుగూరి కాకి వాలదు కోపపడితే ఆ యిల్లు దగ్ధం వల్లకాడు! ఏ ఊరికాకి అయినా ఏకాఏకిని వచ్చి వాలుతుంది. అతనికి కోపం రాదు. వస్తే పోదు. అలాగే దయ. పులిని జూడు పులి మీసం జూడు అన్నట్లుగా వుంటుంది రత్తయ్య వాలకం.

రత్తయ్యకు ఏ విషయంలోనూ ఆది లేదు, అంతం లేదు. అంతా వర్తమానమే! గతాగతాల విషయంలో రత్తయ్య గుడ్డివాడు పుట్టినప్పుడు నాలుగెకరాల గరువూ, రెండు విట్టాళ్ళ యిల్లూ, అతని ఆస్తి. రత్తయ్య పుట్టిం తర్వాత మరొకరా తల్లి కడుపున పుట్టలేదు. అతను పెరుగుతున్న కొద్దీ ఆస్తి పెరిగింది. పిల్లికి బిచ్చం పెట్టడు. ఎంగిలి చేత్తో కాకిని కూడా తోలడు. సంతోషం కలిగితే, కలిగించిన మనిషిని, విక్రయేగాణి ఖర్చులేకుండా నెత్తికెత్తుకొంటాడు కష్టం కలిగిస్తే కాలికింద చీమతో సమానం. సుఖంగా బతకదల్చుకొన్న వాళ్ళెవళ్ళూ రత్తయ్యకు కష్టం కలిగించరు. ఆ ఆలోచనే రానీయరు వస్తే దాచిపెట్టుకొని అతనికి ఆనందం కలిగిస్తారు. రత్తయ్య వల ఎంత కష్టం కలుగుతున్నా, ఆ ఊళ్ళో ఉండటం తప్పనిసరి అయినవాళ్ళు, నోరు మెదపరు. భయభక్తులతో, భక్తి శ్రద్ధలతో, శ్రద్ధాసక్తులతో, బుద్ధిమంతులయిన బడిపిల్లలు మాదిరిగా, పలకాబలపం వంటి పనిముట్లు పుచ్చుకొని, తమ తమ పనుల్లో కూరుకుపోతారు.

ఒకసారి, మునసబు, మునసబునని గుర్తు తెచ్చుకొని, మునసబులాగా ఉండబోతే, నువ్వు మునసబువే కాదు, ఈ ఊరి మనిషివి కూడా అని రత్తయ్య గుర్తు చేయటంతో మునసబు, మునసబు కమ్ మనిషి కమ్ రైతు అయి ఊరుకొన్నాడు. అందుచేత రత్తయ్య ఆ ఊరుకు మకుటం లేని మహారాజు, సైన్యం ఉన్న చక్రవర్తి ఆ చక్రవర్తి సేవకుడు గూగడు. రత్తయ్యకు ఎంత ఆస్తివుందీ ఎవరికీ ఎలా తెలియదో గూగడికి అలాగే తెలియదు ఆస్తి వివరం అడిగితే రత్తయ్యే 'ఉండక పోద్దా కొన్ని లచ్చెలు' అంటాడు.

లక్షాధికారి రత్తయ్య పట్టుబట్టలు చిటికేసర చెట్టుమీద వెల్లికిలా పడుకొని, ఆకాశంలోకి చూస్తున్నాయి. ఉడకేయడానికి వీలులేని బట్టలు. సబ్బుపెట్టి పులిమి, ఒత్తి, ఉతికి, పిండి, భుజం మీదా, చేతులుమీదా వ్రేలాడవేసుకొని, తీసుకుపోయి ఆరవేశాడు గూగడు. స్వయంగా బరువులేని బట్టలు వీటి సాహచర్యంతో బరువెక్కి, పిచ్చితులసి మొక్కలనూ, చిల్లకంప కొమ్మలనూ అణగద్రొక్కుతుంటే, పాపం, నోరూ వాయీ లేనివి కిమ్మనకుండా తలలు వంచుకొంటూ వున్నాయి

ఉడికిన బట్టలు బండదగ్గరకు తెచ్చుకొన్నాడు గూగడు. ఒక బట్ట తీసుకొని, బండమీద సుయ్యోం— ఆహా— సయ్యోం అంటూ అటూ ఇటూ ఉతికి, మంచినీళ్ళ తొట్టిలో పాయలుతీసి, జలపరించి, మెలివేసి, పిండి, ఎదురుగా పరిచిఉన్న దుప్పటిమీద పడేశాడు అలా పిండిన బట్టలు దుప్పటిమీద పది కంటబడగానే వంచిన నడుం ఎత్తి, కరెంట్ ఆగిపోతే, ఆడుతున్న కర్మాగారం కిరు కిరు మన్నట్లు; మిల్లులో ఇనుపతీగె తెగితే కటకట మన్నట్లు; ఒక్కమూలుగు మూలిగి, ఒక్కసారి నడుం విరుచుకొని, గుదులు బట్టిన కాళ్లలోకి, చేతుల్లో ఉన్న నెత్తురు పంపించి, ఆగిన రైలు సాగినట్లు మొదట నెమ్మదిగా తర్వాత వేగంగా అడుగులు వేసి, బట్టలు దూరంగా ఆరవేసి వచ్చాడు గూగడు.

ఊరి వెలుపల, చెరువు గట్టున, ఊళ్ళ మర్రి ప్రక్క, మోట బావి చప్టా చుట్టూ రాతి బండల మీద బట్ట ఉతుకుతున్న మనుష్యుల్ని, కర్మజీవుల్ని చూడటానికో, కర్మయోగం నేర్పటానికో, వాళ్ళు లయబద్ధంగా అరిచే సుయ్యోం— ఆహా— సయ్యోం వినటానికో, అక్కడ జరుగుతున్న కర్మకాండను కళ్ళారా తిలకించటానికో కురుక్షేత్రం మధ్యలో ఉబికి వచ్చిన గీతలాగా కర్మసాక్షి ఉదయించాడు.

సూర్యుడు నిద్రలేచి ఆకాశంలో ఆవులిస్తూ కళ్ళు నులుంకొంటూ కరాలు మగతగా చాపుతూ చెరువు గట్టుమీదికి వచ్చేసరికి ఆరే బట్టలు, ఉతకబడే బట్టలు, నానే బట్టలు, ఉడికే బట్టలు, తడిసే మనుష్యులు, ఆరే మనుష్యులు, నానే మనుష్యులు, సబ్బు పెట్టేవాళ్ళు, ఆరేసేవాళ్ళు, నీళ్ళు తోడేవాళ్ళు, ఆవులిస్తూ తిరిగే వాళ్ళు, పసివాళ్ళు, పెద్దవాళ్ళు, స్త్రీలూ పురుషులూ ఎవరి పని వాళ్ళు, ఎవరి తోవన వాళ్ళు, ఏం చేసేవాళ్ళదే చేస్తూ వింతగా పెద్ద సంతగా వుందా ప్రదేశం సూర్యుణి చూచే ఓపికా, ఆలోచించే ఓర్పూ వాళ్ళకు లేవు బట్టలను, మనుష్యుల్ని, సూర్యుడు చూశాడు తడి అయిన బావి చప్టా, నీరు ఓడుస్తున్న బండలు, రొచ్చు రొచ్చుగా ఉన్న నేల, నీలిమందు సోడామందు నీళ్ళు నేలమీద పడితే విచిత్రమయిన వాసన వస్తుంటే పీలుస్తూ తిరిగే జనం— అంతా చూస్తున్నాడు సూర్యుడు.

పొయ్యి— పొయ్యి ప్రక్క పొయ్యి వరుసగా మండుతున్నాయి నిన్న మొన్నటిదాకా, ఏ చెట్టునో పచ్చగా, పచ్చి బాలెంతరాళ్ళు మాదిరిగా కళ కళలాడిన కొమ్మలు, అంతకు ముందే సూర్యుడి సంతానంతో స్నేహంచేసి, అనుకోకుండా మండి పోతున్నాయి. ప్రక్కనే పెరిగి పెద్దకావాలని, ఏనాటికయినా కాలిపోవటం కోసం పెరుగుతున్న పిచ్చితులసి మొక్కలు, చిల్లకంప కొమ్మలు, మర్రిచెట్టు కొమ్మలు రెమ్మలు ఊడలు, చిటికేసర చెట్టు కొమ్మలు పెరుగుతూనే వున్నాయి. ఎండు కొమ్మలు కాలిపోతున్న పొయ్యి ప్రక్కనే మంటల దాపునే సెగ తగులుతూవున్నా, పచ్చిగా, పచ్చగా బ్రతుకుతున్న పిచ్చి తులసి మొక్కలు, ఎంత పిచ్చివయినా తులసి మొక్కలు సజీవంగా ఉండటం జీవకోటి ప్రాణదాత కర్మసాక్షి చూస్తూ వున్నాడు.

తల క్రిందులుగా వ్రేలాడుతున్న నాగు బాముల వంటి మర్రి వూడల క్రింద ఇద్దరు పసిపిల్లలు మడతలు వేసిన రెండు దుప్పట్ల మీద, సొంగ కారుస్తూ నిద్రపోతున్నారు. వాలుతున్న ఈగలనూ, పడే దుమ్మునూ, తోలే, వాళ్ళు, వూదేవాళ్ళు అక్కడ లేరు బావి దగ్గరున్నారు బట్ట లుతుకుతున్నారు.

కళ్ళలో పుసి, ముక్కువెంట చీమిడి, నూనెలేక రేగిన జుత్తు, మాసి పేలకలై చీలికలై వ్రేలాడే బట్టలు,ఉతుక్కోని శరీరం, గజ్జిపట్టి కురుపులయి, చీమూ నీరూ కారుతున్న ఒళ్ళు, నడుస్తున్న రోగాలు, కనిపించే ఏడుపుల, వాళ్ళు—ఆ పసివాళ్ళు, బావి చుట్టూ ఉన్న వాళ్ళ సంతానం వాళ్ళ జీవితంలో ఆనందాలకు సంకేతాలు. ఊరికి పరిశుభ్రత ప్రసాదించే వాళ్ళ బ్రతుకులు పొందిన ప్రతిఫలం మురికివంటి ప్రతిఫలం. ఉతికిన బట్టలు విడిచిన మురికి ఏకీకృతమయిన రూపాలు కర్మసాక్షి చూస్తున్నాడు కళ్ళుండీ చూడకేం చేస్తాడు సూర్యుడు, సామాన్యుడి అందని న్యాయం వంటి సూర్యుడు ఆకాశంలో బందీ!

రోహిణి కార్తె మొదలై రెండు రోజులైంది. రోళ్ళు పగలటం ఏంకర్మ; బండలూ, బండవంటి గుండెలూ పగిలే ఎండ ప్రతాపం చూపించబోతూవుంది. బారెడు ప్రొద్దెక్కింది ఆ రోజు ఉదయమే పడమటి శాంబరం ప్రారంభమయింది ఆ చెవిలోంచి, ఈ చెవిలోకి దూసుకు పోతూ వుంది గాలి.

గూగడు బట్టలన్నీ ఉతికి ఆరవేశాడు. నడుం మీద చేయి పెట్టుకొని వెనక్కు విరుచుకొన్నాడు తనా దినం పడిన కష్టం వెలుతురుతో చెలిమి చేసుకొంటూ వుంటే ఈషణ్మాత్రమయిన తృప్తితో బట్టలవైపు చూచి, నిర్వికారంగా నిట్టూర్చి, మర్రిచెట్టు దగ్గరకు నడిచాడు. చెట్టు మొదట్లో, రెండు

పైకి ఉబికిన వేళ వెంగచీలిన చోట నడుం మోటించి కూర్చుని కాళ్ళు బార జాపుకొన్నాడు.

గూగడి కాళ్ళూ చేతులూ కురుచవి. ఒకప్పుడు ఎంత గట్టిగా వుండేవో చెప్పటం అసాధ్యం గానీ, అప్పుడు మాత్రం, దళసరిగా, బలంగా వున్నాయి. కొంచెంగా సడలి మడతలు పడ్డ చర్మం ఒకనాటి రూపం స్మరింప జేస్తూవుంది. తన పని తాన చేసుకోవటానికి ఏ కష్టమూ లేదు గూగడికి. అతను ఎత్తు పెరగ లేదు. అందుక్కారణం పూర్తిగా మూట బరువు కాకపోవచ్చు. శరీర తత్వం కావచ్చు అయితే గూనిమాత్రం మూట బరువువల్లనే పెరిగిందని నమ్మే అవకాశం వుంది గూగడు గూనితో పుట్టలేదు అతను పెరుగుతున్నకొద్దీ గూని పెరిగింది బట్టల మూట బరువుకు మనిషి, వీపూ మూపూ తలా వంగిపోవటం వల్ల పెరిగిందో, మూట నిలవటంకోసం ఎదురు మోటుకుంటూ పెరిగిందో కాని గూని మూరెడెత్తు పెరిగింది. ఎంత తలకు మించిన బరువు అయినా గూని మీద పెట్టుకొని, గూగడు వంగి, తూచి తూచి, ఒద్దికగా, క్రమంగా అడుగు వేస్తూ ఎంతదూరం అయినా నడిచి పోగలడు.

గూగడు మూతిమీద మీసం చూచినవాళ్ళు కారీతరంవాళ్ళు. మీసం గొరిగిన జాడ కనబడదు. పోనీ ఒకనాడ మీసంవున్న తీరూ గోచరించదు అయితే అతనికి మీసం మొలవకపోలేదు మొలిచింది. దాన్ని అరిచేతంత అద్దంలో చూచుకోకపోలేదు. చూచుకొన్నాడు. మీసం వచ్చిన మొదటిరోజుల్లో తేపతేపకూ తడుంకొని ఆనందించలేకపోలేదు. ఆనందించాడు అయితే అప్పటికే తయారయింది గూని గూని పెరుగుతున్నంతకొద్దీ తలవంచుకొనిపోయింది తలవంగినకొద్దీ మీసం తగ్గిపోయింది తగ్గించుకొన్నాడు. తగ్గించుకొంటున్నా, గూని పెరుగుతున్నంత కాలం మీసం పెరిగింది. గూని పెరుగుదల ఆగిపోయింది మీసమూ అంతే! ఎందువల్లనో కొంతకాలానికి ఓష్ఠం పైభాగం ముక్కుక్రింద భాగం అధరంలాగా, నున్నగా అయిపోయింది. అతన్ని ఉబ్బు పెదాల గూగడని కూడా ఆ రోజుల్లో పరాచికానికి పిలిచేవాళ్ళు, జనం.

గూగడి వయస్సు చెప్పగలవాళ్ళు ఆ ఊళ్ళో లేరు గూగడికంటే ముందు పుట్టినవాళ్ళుకాదు, అతనితో పుట్టినవాళ్ళే లేరా ఊళ్ళో, అన్నా అనీ, తాత అనీ, మామ అని పిలిచేవాళ్ళుకాక ఏరా అని పిలిచేవాళ్ళు మాత్రమే వున్నారు. వీళ్ళంతా తాము పుట్టి భూమ్మీదపడ్డ దగ్గర్నుంచి, బుద్ధెరిగిందగ్గర్నుంచి గూగడు ఇప్పుడెలా వున్నాడో అప్పుడూ అలాగే ఉన్నాడని చెప్పుకొంటుంటారు. రత్తయ్య తన ఆస్తిని అంచనా వేయలేకపోయినా, గూగడి వయస్సు అంచనా వేశాడు, 'ఉండకపోద్దా డెబ్బయ్యో, యెనబయ్యో' నని.

గూగడు చిన్నతనంలో బోయీ నలుగురుతోపాటు నారాయణా అంటూ పల్లకి మోసేవాడు ఆ రోజుల్లో రైలుగానీ, బస్సుగానీ లేని ఆకాలంలో ఆ వూర్నుంచి పెళ్ళికూతుర్ని ఇంకో వూరు తీసుకుపోవలసి వచ్చినా, తీసుకురావలసి వచ్చినా, పెళ్ళిమాట వినబడితే, పల్లకీమాట వినిపించేది. ఒహోం-ఒహోం-హాయ్; ఒహోం-ఒహోం-హాయ్ అంటూ పల్లకీ కట్టె భుజాన పెట్టుకొని, పల్లకీతోపాటు వచ్చే పెళ్ళికూతురూ పెళ్ళికొడుకూకంటే ముఖ్యంగా పల్లకీని బోయీలను, ముఖ్యంగా కురుచకాళ్ళు, చిట్టి చిట్టి అడుగుల గూగణ్ణి చూడటానికి ఎదురుపోయిన పిల్లలు, క్రోసుదూరంలో అయినా పల్లకీని కలుసుకొని వూళ్ళోదాకా వెంటవచ్చినవాళ్ళతో పెద్దవాళ్ళయి పెళ్ళిళ్ళయి, పిల్లలకుతల్లిదండ్రులయినవాళ్ళు, గూగణ్ణి అంతకాలంతర్వాత చూచి, అప్పటికంటే ఎత్తు తగ్గిపోయాడని, ఎంత విడ్డూరమయినా చెప్పుకుంటూ వుంటారు

బోయీగా పల్లకీ మోస్తున్న రోజుల్లో ఎవరయినా తనని కూడా పల్లకీలో మోసుకుపోతుంటే కాలిమీద కాలు వేసుకొని, నోట్లో చుట్ట పెట్టుకొని రత్తయ్య భార్య ప్రక్క కూర్చున్నట్టు కూర్చోవాలని, ఠీవిగా అటూ, ఇటూ చూడాలని ఎంతో కోర్కెగా ఉండేది లోకంలో ఎవరెవరికో ఏ ఏ కోర్కెలో వుంటాయి. అన్నీ తీరతాయనే నమ్మకం ఏమీలేదు ఇది అంతే! గూగడికోర్కె తీరలేదు. తెలిసో తెలియకో ఉన్న ఈ ఒక్క కోర్కె తీరకపోతే అతనేమీ ఏడ్చి ముఖం కడుక్కోలేదు. జన్మకొక శివరాత్రి అన్నట్టుగా ఎప్పుడయినా తీరక పోతుందా అని చాలాకాలం ఎదురు చూశాడు. ఎదురు చూడటంలో పుణ్యకాలం కాస్తా గంగలో కలిసింది.

గూగడు పుట్టినప్పుడు అందరూ అతణ్ణి ఆడిపోసుకొన్నారు, తండ్రిని పొట్టన పెట్టుకు పుట్టాడని. పెద్దయినతర్వాత పొట్టలో తండ్రికోసం గాలిస్తే ఆకలి దొరికింది. అయితే గూగడు తల్లిని పొట్టన బెట్టుకోలేదు. చనిపోయిందాకా బ్రతికించుకొన్నాడు. తల్లికి కాలంతీరి చనిపోయిందిగానీ, కన్నకొడుకు కళ్ళల్లో పెట్టి పెంచుకోకకాదు.

ఇరవై ఏళ్ళయినా నిండని గూగడు, తల్లిని పోగొట్టుకొని ఒంటరివాడయ్యాడు. అప్పటికి రెండెకరాల కుంటనేల, ఒంటి నిట్టాడి యిల్లు నిక్షేపంలా వున్నాయి. అప్పట్లో 'పెళ్ళి చేసుకోవంటరా?' అని అడిగినవాళ్ళు లేకపోలేదు. గూగడు సిగ్గుపడకపోలేదు. అయితే పెళ్ళి చేసినవాళ్ళు మాత్రం లేరు. పోనీ నేనీ గూగణ్ణి కట్టుకొంటానని ఏ పిల్లా ముందుకు రాలేదు ఏ ఆడగూతురుకయినా తాళి కడతానని గూగడూ ముందుకుపోలేదు. తన అన్నం తను వండుకొన్నాడు. తన బట్ట తను ఉతుక్కొన్నాడు. తన పక్క తనే వేసుకొన్నాడు అందుచేత ఆడమనిషి అవసరం కనిపించలేదు. దేవుడిచ్చిన వరం, నిద్ర హాయిగా, చీకూ, చింతా లేకుండా, పగలు ఒళ్ళు పడిన శ్రమ అంతా రాత్రి పడకలో మరిచిపోయేవాడు అప్పటికే మీసాలు మాయమయి, గూని స్థిరమయింది తనకూ, రాతిబండకూ, అయితే రేవులో కాకపోతే బావి దగ్గర శ్రీక్క దాంపత్యం ఖాయమయిపోయింది. అప్పటికీ, ఇప్పటికీ మార్పులేదు.

గూగడికి బీడీ కుతి మళ్ళింది. బీడీ కాల్చటం ఆధునిక నాగరికత అతని మెడలు వంచి నేర్పింది అంతకుమించి అతని జోలికి రాలేకపోయింది. అలవాటుకొద్దీ బొడ్లో తడుంకొన్నాడు బీడీ దొరకలేదు. రాత్రే అయిపోయాయి. సుబ్బారావు దగ్గర ఉండవచ్చు. 'సుబ్బిగా ఓరి సుబ్బిగా' అంటూ చూశాడు. చిటికేసర చెట్టుక్రింద తలగుడ్డ ఎత్తు పెట్టుకొని, పదేళ్ళ కూతురుతో ఏవో కబుర్లు చెప్తూతూ పడుకొన్నాడు అక్కడికి పోయి, పైన ఆరవేసిఉన్న పట్టుబట్టలు తడిమిచూచి, ఇంకా చెమ్మగావుంటే తర్వాత తీయవచ్చులే అనుకొంటూ 'సుబ్బిగా, సుబ్బిగా పిలిస్తే పలకవే?' అన్నాడు.

'యేంది మావా నన్నేనా యేంది పిలిసింది?'

'ఆ! నిన్నుగా కింకెవుణ్ణి బిలుత్తాన్రా! బీడీ వుంటే యిత్తావని—వుందేంది—వుంటే యియ్యి బడేయ్ నాకోటి'

'ఆ! వుంది లేకేం యిదుగో దీసుకో యేంది మావో దిక్కుల్లు జూత్తుండావు?'

'యేంది లేదురా ఓ యియ్యి.' గూగడు తీసుకొన్నాడు బీడీ ముట్టించుకొని, కొన్ని క్షణాలు పొగ లోపలే అపుకొని, ఆపైన ముక్కుపెదాల, నోటివెంట వదిలిపెట్టాడు. గుప్పున పొగ గొట్టాలలోంచి వచ్చినట్టు వచ్చింది పొగ. మరుక్షణాన ముఖమంతా కమ్ముకొంది అప్పుడు చూస్తే ముఖంలోని ప్రతి వెంట్రుక పొదలోంచి పొగ వచ్చిందనిపించింది.

సుబ్బారావు అడిగాడు.

'యేంది మావ యిట్టాగుంది కాలకం? యేంది కతా? ఆ యేతకాట?'

'యే తీరా ఉట్టుందేంది—సెప్పు! సెప్పలాంటా యిగాట.'

'యేందో యేమో యిదంగా యిట్టాగో సరింగా లేదు. విద్దరలేనట్టూ, ఆకలయినట్టూ, గుబులు బట్టినట్టు యేందో—యిట్టాగో—యే... వుంది పరస!'

'సరింగా సెప్పరా పిచ్చిసన్నాసి—సచ్చికి గ్నాపకాలే! దిగులు గుండట్టూ, ఏడుత్తున్నట్టూ వుందంతేనా యింకేట్టాగా సన్నా వుందా?'

'అంతే మావా!'

ఇద్దరూ మాట్లాడలేదు మళ్ళీ వాళ్ళిద్దరూ వదులుతున్న పొగ మాట్లాడుకొంటూవుంది బీడీ ఇవ్వటానికి లేచి కూర్చున్న సుబ్బారావు కూర్చునే

వున్నాడు. గూగడు నిలబడే వున్నాడు. సుర సురలాడిస్తూ వస్తున్న సూర్యుణ్ణి చూస్తూ గూగడు అడిగాడు 'దీన్ని బళ్ళో కెయ్యలా?' పదేళ్ల పాప నుద్దేశించి.

'ఆ యెందుకులే మాఁవా' రాండేళ్ళాగి ఓయ్య చేతులో బెడితేపోయె' ముమాయాసంగా చెప్పేశాడు సుబ్బారావు.

అరవయి డెబ్బయ్యేళ్ళు ఊళ్ళోకి చెరువుగట్టుకీ తిరిగి సాధించింది ఏమిటని వెనక్కు తిరిగి ఆలోచించుకొంటే అనంతమయిన కాళీ కనిపించే గూగడు ఏమీ అనలేకపోయాడు. ఆ పిల్లకు పెళ్లవుతుంది భర్తయింటికి కాపురానికి వెళుతుంది. ఒక మూట మోసుకు వస్తుంది ఉతుక్కొని తీసుకుపోతుంది ఆద్యంతాలు లేకుండా వూరికీ చెరువుకూ మధ్య తిరుగుతున్న పదేళ్ల పాప పండు ముసలి కావటం కళ్లముందు చిత్రం అయింది. మళ్లీ పాపవైపు చూడలేక పోయాడు.

'దాన్నెందుకురా యీడకి దీసుకొత్తా?'

'మీ యమ్మాయినేనా యేంది? యేం దీసుకొత్తే!'

'యేందన్నా అయితే ఆప్పై నేడిచి యేం లాభం సెప్పు!'

'యేంది మాఁవా దాని కేం దవుద్ది దుక్కలాగుంటే!'

'ఛా! పనికిమాల్నోడా! అసలే నిండు మణిసి! దాంతోడు మూట బరువా? అదెట్టా బరిత్తదిరా! కాల్జారినా కీల్దప్పినా కట్టఁవే గందా!'

'అఁ యేందిలే మాఁవా అట్టాటిది ఉత్త పుణ్ణేనికే యెందు కవుద్ది'

'ఒరె ఒరేయ్ అట్టా తుసకారించి పారెయ్యొద్దురా!'

'అఁ! యేందిలే మాఁవా కాలూ, సేయి ఉండప్పుడే నాలుగురాళ్ళు పోగేసుకోకపోతే ఏదన్నా అయితే ఎవుడు జూత్తాడు? అది పాతికిళ్లు నేం బాతికిళ్లు చేసుకొంటే ఏదన్నా యెనకేసుకోవచ్చు, లేపోతే ఏఁవుంది సిప్పే!'

ఇంక అక్కడ నిలవలేదు గూగడు.

'యేందో లేరా! యేందో లే! యేందో లె!' అంటూ మర్రిచెట్టువైపు నడక సాగించాడు. 'ముసిలోడు హూరకే యేందేందో గొణుగుతాడు' అనుకొన్నాడు సుబ్బారావు. నాలు గడుగు లేసి, ఆగి, వెనక్కు దిరిగి 'సుబ్బిగా, ఓరి సుబ్బిగా మా సుతారంగా గాలుత్తన్నావ్ బీడీ, నుప్పు రవ్వల్లేసేను. పైన బట్టలు పట్టు బట్టలుండాయ్ రత్తయ్యగోరి పట్టుబట్టలు ఆఁ!' అని మళ్లీ మర్రిచెట్టువైపు నడుస్తున్నాడు. 'అట్టాగే అట్టాగే' అన్న సుబ్బారావు మాటలు వినపళ్లేదు విని పించుకోలేదు.

రవ్వ పడి బట్టలకు చిల్లిపడితే ఏమయినా వుందా? కొంప లారిపోవూ? గూగడికి భయం కలిగింది అంతలో బూసిమ్మ కళ్లలో మెదిలింది క్రూరతనంలో దొడ్డదే! ముసల్దవుతున్నకొద్దీ పిసినారితనం పట్టుకొంది. మొదట్లో పట్టె డన్నం పెడితె పొట్ట బరాబరుగా నిండిపోయేది కాల ప్రభావం ఏమో అంతలోనే మారిపోయింది. నాలుగు మెతుకులు రాలపటానికి గింజుకొంటుంది. బట్టలు బాగా తీసుకుపోతేనే కొంప మునిగిపోయినట్లు గిలగిల తన్నుకులాడుతుంది నిజంగా ఏమన్నా అయితే ఇంకేమన్నా వుందా! గూంట్లో సిలక ఎగిరిపోదూ!

ఒకరోజు బట్టలు చక్కగా మడచి, మడుపులు అందించాడు అన్నీ చూచు కొంది బూసిమ్మ. కొత్త బట్ట నలిగిపోయిందనీ, పాత బట్ట రాలేదనీ, చీరెకు క్రొరు పట్టిందనీ, పంచెకు చిల్లి పడిందనీ, మగాళ్ల బట్టల మురికి పోలేదనీ, తన బట్టలకు గరుపు దుమ్ము కొట్టుకొందనీ, ఇట్లా చేసేదికాక, కల్లాలప్పుడు గింజలు గింజలంటూ గోనె సంచులేసుకొని ఎగబడటం తెలుసుననీ, పో పొమ్మని కసురుకొంది.

ఆరోజు అన్నం పెట్టటం ఆమెకు ఇష్టంలేదనీ, ఇష్టంలేని రోజు ముందుగానే, అనవసరంగా అలా తిడుతుందనీ, గూగడికి బాగా తెలుసు. కాచి వడపోసిన బ్రతుకు!

మధ్యాహ్నం రేవునుంచి యింటికి వచ్చాడు. మధ్యాహ్నం అంతా నిద్ర పోయాడు. సాయంకాలం బువ్వ బుట్ట ఒక చంకలో పెట్టుకొని, బట్టల మూట ఒక భుజంమీద వ్రేలాడ వేసుకొని, బట్టలు ఇచ్చి అన్నం పెట్టించుకొనిపోవటం గూగడి అలవాటు.

'అద్సర్లెండి బూసిమ్మగోరూ! ఆ మురికి బట్టా లిట్టా బడేయండి!'

'పొట్టు పొట్టు! ఎట్టో దగలడు. యియ్యన్నా సుద్దంగా ఉతుక్కురా' అని ధర్మంచేసే వాళ్ల ధోరణిలో మురికి బట్టలు గూగడిముందు కుప్పవేసింది. ఆ బట్టలు ఉతుక్కొని రాకపోతే గూగడికి నరకం వచ్చేసినట్లూ, దాన్నుంచి కాపాడటం కోసమే ఆమె బట్టలు వేస్తున్నటూ ప్రవర్తించింది బూసిమ్మ.

'బూసిమ్మగోరూ, బట్టల్సంగతి సరే గాన్లెండి కూంతి బువ్వ బెట్టండి!' ఆమె ఆ పూట పెట్టదని తెలిసి కూడా కడుపాత్రం పట్టలేక అడిగాడు గూగడు.

'యేం బువ్వరా! నీ తలమాడ! నీ మొకం మండ! నీ శ్రార్ధంబెట్ట! యేం బువ్వరా! నీ బువ్వ బుగ్గిగాను! యేళా పాళా లేకుండా యేడ దెచ్చిపెట్టేదిరా నీకు! యేం ఒరగబెట్టావని బువ్వ బెట్టాల్రా నీకు! పో ఫో కూళ్ళేదు కుమ్ము లేదు'

బూసిమ్మ అంటే ఆ వూళ్ళో తెలియనివాళ్ళు లేరు ఆమె పుట్టి నింటికీ, మెట్టినింటికీ ఏకైక వారసురాలు. ముగ్గురు కొడుకుల్లో పెద్దవాడికి అయిదేళ్లయినా లేనప్పుడు భర్తకు కాలం తీరింది. గాజా పూసా, బొట్టూ కాటుకా, తాళీ పూలూ చనిపోయిన భర్తకు సమర్పించింది కానీ, రాత్రి సమయాలలో అలంకరించికొనేదనీ పూలూ బొట్టూ కాటుకా సింగారించుకొనే దనీ, చిన్న పిల్లల పెళ్లీడు కెదిగిందాకా ఈ తతంగం సాగిందనీ, జీతగాళ్లు చెవులు కొరుక్కుంటూ వుంటారు. ఆమె దూరపు బంధువు, వరసకు మామ అయిన రత్తయ్య ఇల్లు ఆమె యింటి ప్రక్కనే వుంది. అతని మీసం చూచి, జనం పైకి ఏమీ అనుకోలేదుగానీ, పైవూళ్లకు పొక్కలేదని అందరూ లనుకొంటారు గానీ, చుట్టు ప్రక్కల జనానికీ వూళ్లకు ఈ వ్యవహారం బాహాటంగానే తెలుసు.

ముగ్గురూ పెరిగి పెద్దవాళ్ళు కావటంతో, ముసలితనం ముసురుకొని రావటంతో బూసిమ్మ మహాపతివ్రత అయిందని అనుకొంటుంటారు అయినా ఇంగువ కట్టిన గుడ్డ బూసిమ్మ! ఏ సంగతి ఎట్లా వున్నా ఇరుగింటి, పొరుగింటి కాకి బూసిమ్మ ఇంటిమీద వాలకుండా కట్టుదిట్టం చేయించాడురత్తయ్య. అదేం పోయేకాలమో బూసిమ్మ ముగ్గురు పిల్లలూ రత్తయ్యతో మాట్లాడరు రత్తయ్యతో తగాదా పడేవాడు. బ్రతికివుండే అవకాశంలేదుగానీ,బూసిమ్మ ముఖం చూచి రత్తయ్య ఆ ముగ్గురుకూ పోయేకాలం రాకుండా దూరంగా వుంచాడు.

బుట్టలో అన్నంతో, భుజంమీద మురికి బట్టల మూటతో ఒక వీధి నుంచి ఇంటికి వస్తాడు గూగడు ఆ అన్నం ఆ పూట వండింది సాధారణంగా ఎవరూ వేయరు. ఉదయం మిగిలిపోయిందే వేస్తారు ఒక్కొక్కప్పుడు అంతకు ముందు రోజు రాత్రి మిగిలిన అన్నం గూగడికి అట్టే పెడతారు. పాచిపట్టి నీరు ఓడుస్తూ జవజవలాడుతున్న అన్నమయినా, మాడిన అన్నమయినా, ఏదయినా, అన్నమే కాబట్టి, అన్నం పరబ్రహ్మ రూపం గనుక, తెచ్చుకొని, కొంత తిని, మిగిలినా, మిగలకపోయినా కొంత మిగుల్చుకొని, అటికలో వేసి, చెంబెడు నీళ్ళూ, పిడికెడుప్పూ దానిలోవేసి, మూతపెట్టి, ఉట్టి మీద పెట్టుకొని బట్టలమూట తలదగ్గరపెట్టుకొని, కుక్కి నులక మంచంలో రాత్రికి నిద్రపుచ్చి, ప్రొద్దున్నే అటికలో ఉన్న బువ్వ పులిసి బుర్రట్టలాడుతున్నా, అందులో నీళ్ళు— పుల్నీళ్లు 'చల్లా బొల్లా దాగి గల్లక్రింద బొడుకొంటే తెల్లారేసరికి కొల్లబోయినన్ని కల్లు' అన్నట్లుగా అటికెడు పుల్నీళ్లు కడుపునిండా తాగి, వూరు అనే యింటికి మురికి కుప్ప వంటి గూగడు, గూనిమీద మురికి బట్టల మూట పెట్టుకొని, నెత్తిన గంపెడు చీకటి వేసుకొని రేవు దగ్గరకు పోయి, బట్ట లుతికి, మధ్యాహ్నానికి తీసుకు వచ్చి, ఇంత అన్నం వండుకొని తిని, మళ్లీ సాయంకాలం మామూలే! గూగడికి ఆకలి ఎక్కువ! ముసలితనం పైబడేకొద్దీ ఆకలి మరింత ఎక్కువవుతూ వచ్చింది అతను కడుపునిండా తిని ఎంతకాల మయిందో! ఆమధ్య అతని దినచర్య మారిపోయింది. మార్పంటే అదెంతో పెద్ద మార్పేమీ కాదు.

మధ్యాహ్నం అతను అన్నం వండుకోవటం లేదు శాంపోవి పెళ్ళాం వండిన అన్నం తన పిల్లల కింతపెట్టినట్లే ముసిలోడనీ, చిన్నప్పుడు తన నెత్తుకొని ఆడించాడన్న కృతజ్ఞతతో జాలితో గూగడికీ మధ్యాహ్నం వడ్డిస్తూవుంది.

గూగడు పాతికిళ్ల బట్టలుతుకుతున్నాడు. అందులో అయిదుగురుకే మాగాణి పొలం వుంది మిగతా వాళ్లందరికీ మెట్టపొలం! మునుపు ఒక్కొక్క రైతూ ధాన్యం పండినప్పుడు కల్లాల్లో అతను మోయ గలిగినన్ని వడ్లు ఇచ్చేవాళ్ళు ఏడాది పొడుగునా ఒక్క ండీ మబ్బిడి. బియ్యం కొదువ ఎరుగడు. కాలం మారింది వాళ్లంత మెండుగా దండిగా గుండె నిండుగా ఇవ్వటం మానివేశారు. ఇంటికి అవసరమయిన వస్తువులు ఉప్పుతో ఆరూ, పొగాకుతోసహా పంటల కాలంలో రైతుల దగ్గర్నుంచి తెచ్చుకొనేవాడు గూగడు ఆ వ్యవస్థ రూపం మార్చుకొంది క్రొత్త వ్యవస్థలో పాత అలవాట్లు పాత జీవితం గడిపిన గూగడు అలవాటు పడలేకపోయాడు ఈ ఘటం ఇలా గట్టెక్కవలసిందే అనుకోసాగాడు మనిషి మారలేకపోయాడు వూళ్లో అందరూ ప్రతి సంగతీ లెక్కలువేసి, జమా ఖర్చులు చూచి ఇవ్వటం—తీసుకోవటం కాదు—నేర్చుకొన్నారు. పిదప కాలం! ఒకప్పుడు రెండు పూటలూ ఇంట్లో అన్నం వండుకొనేవాడు గూగడు కొంతకాలం తర్వాత ఒకపూట వంటుకోవట్నం, ఒకపూట అడిగి పెట్టించుకొని తెచ్చుకోవటం బాగానే వుంటూవచ్చింది ఆపైన కాలమే గడ్డు కాలం. ఒకపూట వండుకోవటానికి ఏడాది పొడుగునా కళ్లాల్లో తెచ్చుకొన్న ధాన్యం సరిపడకపోయింది అడిగి తెచ్చుకొన్న అన్నమూ చాలని స్థితి వచ్చింది అప్పుడు రెండోపూట కూడా అన్నం వండుకోవలసిన స్థితీ, బియ్యంలేని స్థితీ, డబ్బు అవసరమయిన స్థితీ క్రమంగా గుర్తించాడు గూగడు. డబ్బు కోసం—ఉండనే ఉన్నాడు పెద్ద దిక్కు రత్తయ్య—రత్తయ్యను అడగటం తప్పనిసరి అయింది గూగడు డబ్బు సంపాదించటం ఎరగడు. బట్టలుతికి డబ్బు డిగే నాగరికత అతనికి అంటలేదు అంటుకోదు అంటుకోవటం అతనికి ఇష్టం కూడా లేదు అన్నీ నాగరకంగా తెలుసుకొంటున్న వూరు అతని అవసరం గుర్తిస్తే బాగుండేది ఎవడికోసం చేస్తాడులే అనే పరిస్థితి వూళ్లో బాగా ప్రాకింది అడగందే అమ్మ అయినా పెట్టేకాలం కాదిది. ఆ కాలం మనిషి గూగడు ఈ కాలంలో బ్రతకవలసి రావటం దుర్భరమే అయింది కడుపునిండా తినటానికి డబ్బు తప్పనిసరి అయింది. ధనం సంపాదించలేని గూగడు ఖర్చు పెట్టవలసి వచ్చింది రెక్కలు ముక్కలు చేసుకొనే గూగడు డొక్కమాడిపోవలసిన వాడయ్యాడు ఆ రోజుల్లోనే అతనిముఖంలోని నవ్వును కళ్లలోని నిప్పు రవ్వలు, ఒంటిలో మంట కాల్చివేశాయి.

సుబ్బారావు ఇచ్చిన బీడి పీల్పు పీల్పుకీ దుమామసిగా కాలిపోయింది. చివరికం '' కాలి బీడి చివర్లో సుర సురలాడుతూవుంది మర్రిచెట్టు ప్రక్క ఆరవేసిఉన్న బట్టలు చుట్టూ తిరిగివచ్చాడు. మళ్లీ మర్రిచెట్టు మొదట్లో గూని వెనుక తగిలేటట్లుగా కూర్చున్నాడు మళ్లీ బీడీ కాలుద్దామంటే అందుకు గతిలేకపోవటంతో గూగడికి నాగలింగం గుర్తుకు వచ్చాడు.

నాగలింగం వేపచెట్టుకింద మంచం వేసుకొని బీడీ కాలుస్తూ వుండవచ్చు ననుకొన్నాడు గూగడు గూగడు పెళ్లిడు కెదిగినప్పుడు పుట్టాడు నాగలింగం. బళ్లోకెళ్లి పలక పగలగొట్టి బలపం అరగదీసి, పుస్తకం చింపేసుకొని, అయ్యవారితో తిట్లూ, దెబ్బలూ తిని అయిదో తరగతి అనిపించుకొన్నాడు నాగలింగం.

బట్టల మూట తల కెత్తితే తల తిక్కకొద్దీ దాన్ని విసిరి నేలకేసికొట్టి, ఇల్లు వదిలిపెట్టి ఎక్కడికో పారిపోయిన నాగలింగం డిప్టీతాసీల్దారు దగ్గర ప్యూనుగా చేరి జీపులో వూరు వచ్చిందాకా అతను బ్రతికి ఉన్నాడని ఎవరికీ తెలియదు.

మునసబు కరణం డిప్టీ తాసీల్దారు ధాంధాం లాడుతున్నాడనీ మవ్వు మనూరువాడివి కాబట్టి 'అది చెప్పు ఇది చెప్పు అయ్యగారితో' అని బ్రతిమాలుతుంటే చూచి 'అరి దీనియాలి ఆ ఆ లలో యెంతుందిరా' అని గూగడు ఆశ్చర్యపడ్డాడు.

నాగలింగం పట్టణంలో పెళ్లి చేసుకొన్నాడు. నలుగురు బిడ్డలతండ్రి అయ్యాడు నలుగురికీ పెళ్లిళ్లు చేశాడు. కూతుళ్లిద్దరూ కాపురాలకు పోయారు. అల్లుళ్లకు ఉద్యోగా లున్నాయి కొడుకు పెద్దవాడు లారీ డ్రైవరు రెండోవాడు స్కూలులో ప్యూను. వాళ్లకు నెలనెలా జీతం వస్తుంది.

నాగలింగం ఉద్యోగం వదిలిపెట్టినా కొంచెం తక్కువయితే మాత్రం ఏమిటి నెలనెలా జీతం వస్తుందని గూగడికి ఎక్కలేని ఆశ్చర్యం. నాగలింగం చేసింది ప్యూనుపని. పెద్దగా ఒళ్లేం విరుచుకోలేదు తలేం బద్దలు కొట్టుకోలేదు. అయితే అతనికి ముసలితనంలో బాధ లేదు. బాధ్యత లేదు హాయిగా నిశ్చింతగా భార్యతో సొంత యింటిలో కాలం గడుపుతున్నాడు.

గూగడు తననిగూర్చి ఆలోచించుకోసాగాడు. ఒళ్లంతా మగతగా వుంది. కళ్లు కూరుకుపోతున్నాయి పైకి వచ్చిన మర్రివేరుమీద తలపెట్టుకొని నేలమీదే పడుకొన్నాడు గూగడు మత్తుగా నిద్ర ముంచుకువస్తూవుంది అప్పటికే బాగా ప్రొద్దెక్కింది సూర్యుడి వేడి చెట్టుక్రింద తెలియటంలేదు. పడమటి శాంబరం కదిలించికొడుతూవుంది. చల్లగా ఉండవలసిన చెట్టుక్రిందే ఒళ్లు ఇరఇరలాడుతూవుంది. అలిసిపోయిన ముసలిప్రాణం నిద్ర వొళ్లో ఒరిగిపోయింది

ఒకరోజు—ఎండాకాలం—అర్ధరాత్రి తూరుపు వీధిఅంతా అల్లకల్లోలం అయిపోయింది పగలంతా ఒళ్లు హూనం హూనం అయి, రాత్రి ఆదమరచి నిద్రపోతున్న గూగడు పూర్తి మెలకువా, పూర్తి నిద్రా కాని స్థితిలో మంచంమీంచి లేచి ఇటూ, అటూ పరుగెత్తి ఎదురయిన ఎవరికో ఢీకొని ఈ లోకంలో పడ్డాడు

ఇళ్లు కాలుతున్నాయి ఆడవాళ్లూ, పిల్లలూ ఆల గోల బాల గోలగా వుంది మగవాళ్లు కంగారుగా అరుస్తున్నారు పరుగెత్తుతున్నారు మంట లార్పటానికి వూరచెరువు ఎండిపోయింది నీళ్లులేవు. బావుల్లో నీళ్లు ఎందరు తోడినా ఎన్ని నీళ్లు పోసినా మంటలారటంలేదు మంటల నాల్కలు అగ్నిదేవుడి శాపంలాగా ఆకాశంలోకి ప్రాకుతున్నాయి.

గూగడింటి ప్రక్క యిల్లు కాలుతూ వుంది ఫెటిల్లుమని ధ్వనివచ్చింది. గాలి బాగా తోలింది ఆ యింటిమీదనుంచి మండుతున్న తాటాకు లేచి వచ్చి గూగడింటిమీద పడింది చూస్తూవుండగానే, ఆర్పే ప్రయత్నం చేస్తూవుండగానే ఇల్లు అంటుకొని గుప్పున మంట లేచింది గూగడి గుండెలు అవిసిపోయాయి గబ గబా లోపలికిపోయి, మురికి బట్టలమూట వెలుపలికి తెచ్చేడు. రెండోసారి ఇంట్లోకి పోవటానికి వీలులేకపోయింది పోవద్దని అందరూ అతన్ని వారించార మంచం, పెట్టె, వంట కుండ, పొంతకుండ, గ్లాసు తపేళా, చెంబు, ముంతా మూకుడు, చట్టి, పిడత, ఉట్టి దర్నోం ఇంట్లోనే వుండిపోయాయి.

తెల్లవారిం తర్వాత, మిగిలిన మసి, మసిలో నిప్పురవ్వలు, ఇంకా కాలుతున్న దూలం, నల్లకప్పేసిపోయిన గోడలు చూచి ఆపురుమని ఏడ్చాడు గూగడు. ఆ గోడలమీద మళ్ళీ ఇల్లు ఉండనిపించటానికి, బొంగులు తాటాకు కావలసి, రత్తయ్య దగ్గరే అప్పుచేసి, తనకు ఇల్లు ఉందనిపించుకొన్నాడు

కాలూ చేయీ కూడదీసుకొని ఇంట్లోకి కావలసిన నాలుగు పనిముట్లు సంపాదించుకొనేసరికి రెండేళ్లు పట్టింది ఏ పండుగకో, ఏ రైతో దయతో ఇచ్చిన పాతబట్టలు గూగడి శరీరం పరువు వెలితిగా కాపాడుతూ వుంటాయి. రూపాయో రెండో ఎవరయినా ఎప్పుడయినా ఇస్తే బీడీలకు సరిపోతుంది

కాడ పొగాకు మూడు చుట్టలు చుట్టుకొం టాడు నాటు పొగాకు వూరి పొలంలో పండే రోజుల్లో రోజుకు నాలుగు కాడల చుట్టలయినా కాల్చేవాడు రైతు లంతా దొర పొగాకు పండించటం ప్రారంభించిం తర్వాత నాటు పొగాకు మోటయింది దానిమాటే మరచిపోయారు చుట్టలు కాల్చే రైతులు చాలా మంది సిగరెట్లు నేర్చుకొన్నారు మారిన కాలంతోపాటు తానూ మారి, ఒక్క పొగాకు కాడతో రోజంతా నెట్టుకు వద్దామంటే దానిధరా ఆకాశం అంటింది అంతకంటే బీడీలు ఖర్చు తక్కువని, అణాకి ఆరు బీడీలు కొనుక్కొని రోజంతా జరుపుకు వస్తున్నాడు గూగడు

గూగడు బట్టలెప్పుడూ కొనుక్కోలేదు రైతు లిచ్చినవే కట్టుకొనేవాడు. మునుపు చిరిగిన బట్ట ఆపైన చిరగని బట్ట కట్టుకొని ఎరుగడు అందరి బట్టలూ ఉతికి మడతపెట్టి, మడుపులు అందించేవాడు. అయితే అతడి

ఒంటిమీద బట్టలు ఒంటిమీదే తడిసిపోయేవి. మురికి అయ్యేవి. మురికొదిలి పోయేవి. ఆరి పోయేవి. ఆ తర్వాత చిరిగిపోయేవి. ఉతికితే, బండ తగిలితే చిరిగే బట్టలు కావుకాబట్టే, గూగడా బట్టలు ఉతుక్కోవటం మానుకొన్నాడు.

రత్తయ్యా గూగడికిచ్చిన డబ్బు కాలంతోపాటు ఖర్చయిపోయింది. కానీ కాగితం మీద లెక్కమాత్రం పిల్లల్ని కంది. పిల్లలు పెరిగి తల్లిఅంత అయ్యే సరికి రత్తయ్యా ఆలోచన నెరవేరే అవకాశం కనిపించింది అసలుకు రెండురెట్లు అయిన వడ్డీలో సగం తీసేసిన ధర్మాత్ముడు రత్తయ్యా సగంవడ్డీపూర్తి అసలూ తీర్చేమార్గం తీర్చేవద్దతి తీరికగా ఆలోచించే అవకాశం ఇచ్చి, వృద్ధుడయిన గూగడి పసి మెదడుకు ఎంతకీ ఆలోచన తట్టకపోతే మార్గం చూపించాడు రత్తయ్యా 'ఆఁయే వుంది, ఆ రొండెకరాలకుంటా ఇల్లూ, ఇంటి స్థలంవూ రాసి పారేత్తే పోద్ది.' ఆ సూచన విన్న తర్వాత మూడు రోజులు గూగడికి ఆకలి చచ్చి పోయింది మాట పడిపోయింది. కాళ్ళూ చేతులూ ఆడలేదు. ఆతర్వాత కాలు గాలిన పిల్లిఅయిపోయాడు. అమ్మోబాబో అని లబోదిబో మన్నాడు. వినటానికి అమ్మా బాబూ లేరు. వుంటే గింటే వింటేగింటే ఏం చేయాలో తోచక స్వర్గంలో ఉన్నా సరే ఏడ్చివుంటారు!

'అంతా యిత్తే నే నేవయ్యేది?' అన్నాడు గూగడు గుండెబలం కూడదీసు కొని అయిదోరోజు

'యాఁవవుతావ్ రా! యేం గావు!'

'యిల్లూ వాకిలీ, దొరా, నీకు రాసిపారేత్తే నే నేడుండేదీ అంట!'

'సచ్చిందాకా ఆయింట్లోనే జావరా ముసిలోడా! సచ్చినాక ఆ యిల్లు నాకయ్యేటట్టు రాసుక్కుందాం లే యాఁవంటా!'

ఏమనటానికి మాత్రం ఏం అవకాశం వుంది? అందువల్ల గూగడు ఏమీ అనలేదు. రత్తయ్యతోపాటు రిజిస్ట్రారు ఆఫీసుకు పోయాడు పొలంరాసి పారెయ్యటం అంతగా బాధ కలిగించలేదు. ఇల్లూ, వాకిలీ లేకుండా చేసుకోవటమే ఇష్టంలేక పోయింది. సన్నరైతులకే పొలం పనులు కష్టం! అటువంటిది, తనకి పొలంతో సేద్యం ఇబ్బందిగానే వుంది. ఒక్కొక్కప్పుడు పెట్టినంత అయివేజు కూడా రావటం లేదు ఆ పొలం ప్రక్కనే రత్తయ్యా పొలం వుంది పొలంలో పొలం కలిసి పోతుంది పది రూపాయలున్న వాడికి పైసంటే ఎంత గౌరవమో అంత ఆనందమే కలిగింది రత్తయ్యకు

'యేరా పొలం వుత్రా, యిల్లూ, వాకిలీ అంతా రత్తయ్యకు రాసి పారేసే వంటగా!' అని ఎవరయినా రైతు అడిగితే 'నేనేం రాయలేద్దొరో అట్టా టన్నేయం నా కంటగట్టమాకండి! అక్కడున్నోళ్ళంతా సదుంకున్న మారాజులు. ఆళ్ళు కాగితాలమీద కలంపోటు పొడిసేరు, నే నేలంటిచ్చా.అంతే దొరా!' అనేవాడు గూగడు

రత్తయ్యా దయగల మనిషి. మాటమీదే నిలబడ్డాడు గూగణ్ణి ఆ యింటిలో ఉండనిచ్చాడు. వెళ్ళగొట్టలేదు. ఒకనాడు స్వతంత్రుడయినవాడు ఆరోజునుంచి బానిస. రత్తయ్యా దయాధర్మాలమీద ఆధారపడ్డాడు వూరు అనే ఆఫీసుకు డస్ట్ బిన్ వంటి గూగడు ఆరోజు నుంచీ మొ[రి]బోయిన డస్ట్ బిన్.

ఆయింటి కప్పుతో గాలిదేవుడు పరాచికాలు ఆడితే నిద్రలేచిన బాలపాల తల మనిషి జుత్తులాగా, పిచికలు పీక్కు తిన్న మొక్కల జొన్నకంకెలాగా, కాల్చ టానికి పారేసిన కలెక్టరాఫీసు కాగితాల కుప్పలాగా వుంటుంది యింటి కప్పు! ఆ యింటి నడికొప్పుమీద చేరిన చెదలు సంతానాభివృద్ధి చేసుకొంటూ లక్షోప లక్షలుగా పెరిగి తాటాకు రూపం కనిపించకుండా ఎర్రమట్టితో అలికేసినట్లు చేసిన రోజుల్లో వానదేవుడు దయతలిస్తే మట్టి అంతా కరిగిపోయి, వర్షం సరా సరి యింటిలో కురిసి, వాన వెలిసింతర్వాత, సూర్యచంద్రులకు తడిసిన కళ్ళ తోడులా వుంటుందాయింటి కప్పు

అటువంటి తరుణంలో దయామయుడయిన రత్తయ్యా రెండెడ్ల బండిలో మేళతాళాలతో వరిగడ్డి తోలి యింటిమీద కప్పించుకోమని చెప్పి వూళ్ళోవాళ్ళ కళ్ళలోకి మాటిగా చూచి, 'వాణ్ణి నేం గాకబోతే ఎవుడాదు కుంటాళ్ళే!' అంటాడు,

గూగడి పొలం రత్తయ్యకు చెందకముందు అందులో పండించుకొన్న అల్లేరు సెనగకాయలు కొ[రు]గట్టి, గుంటక దోలి, కుప్పయిన కాయలతో పాటు, గరువునేల గులకరాళ్ళూ, రాయీ రప్పలను అల్లేరు సెనగకాయలు ఏరు కొన్నంత భద్రంగా ఏరి చేనుగట్టుమీదుట్టా కట్టపోసుకొన్న గూగడు ఆకాస్త పొలాన్ని చిన్న పిల్లను పెంచుకొన్నట్లు సాకాడు. ఆ పొలం రత్తయ్యకు హక్కు భుక్తాలతో చెందిం తర్వాత, ఒకసారి పోయిచూచి, తల్లి చనిపోతే ఏడ్చినంతలగా ఏడ్చి తిరిగి వచ్చాడు. మళ్ళీ ఎప్పుడూ గరువుకు పోలేదు. పోతే చేను చూస్తే, ఏడుపు వస్తుంది ఏడవటం ఇష్టంలేదు. ఏడవటం మంచిదికాదు కూడా. 'ఏడిత్తే నీ ఉసురు మాగ్గొట్టుకుంటుం'దని రత్తయ్యా కోప్పడతాడని భయం. గూగడు ఏడవటానికే స్వేచ్ఛలేని బానిస!

రాంసోఁవి భార్య పిచ్చమ్మ లేకపోతే రెండేళ్ళనుంచి గూగడి పని ఇబ్బ కాటంలో పడేది ఆమె నలుగురు కొడుకులూ చేతికెక్కి వచ్చారు ఆ నలుగు రుతోపాటూ తనకూ నాలుగు మెతుకులు పెడుతూ వుంది.

పదేళ్ళక్రితం, ఆవూళ్ళో పుట్టి పెరిగిన రాంసోఁవి తను గామగొడ్డు బ్రత కుల మీద విరక్తితో పట్నం వెళ్ళాడు. మెయిన్ రోడ్డుమీద చిన్నగది పెద్ద మొత్తానికి అద్దెకు తీసుకొని లాండ్రీ పెట్టాడు జనం మురికి బట్టలువేసి, ఇస్త్రీ బట్టలు తీసుకు పోతారు. తను ఇంటింటికీ తిరిగే తంటా తప్పింది! డబ్బూ దస్కం బాగా గిట్టుబాటు అవుతూ వచ్చింది. పిల్లల్ని దొరబాబులులాగా పెంచాడు భార్య వంటినిండా నగలు చేయించాడు. అయిదేళ్ళు హాయిగా గడచింది వూళ్ళో ఎవరికీ తలవంచేవాడుకాడు మునసబులాగా, రత్తయ్యలాగా పెద్ద రైతులులాగా తలెత్తుకు తిరిగాడు రెండురోజులకు మూడురోజులకు ఇంటికి వచ్చేవాడు.

ఒకసారి పట్నం నుంచి వచ్చి వారంరోజులయినా మళ్ళీ వెళ్ళలేదు. తల వంచుకొని నడిచేవాడు. అందరికీ అనుమానం పట్టుకొంది 'యేందో కతుంది!' అనుకొన్నారు పోలీసులు ఇద్దరు వచ్చిం తర్వాత, సంగతంతా తెలిసిపోయింది. పట్నంలో వాళ్ళ బట్టలన్నీ ఎవరికో అమ్మేసుకొని ముఖం తప్పించి, ఆవూళ్ళో తలదాచు కొంటున్నాడని. దొంగలు పడ్డారనీ, బట్టలన్నీ పోయాయనీ, ఏం చెయ్యాలో తెలియక వచ్చేశాననీ, రాంసోఁవి చెప్పిన మాటలు ఎవరి చెవికీ ఎక్క లేదు

ఆ వూరు అడపడుచును అత్తవారింటికి బొట్టూకాటుక పెట్టి సారె చీరలతో అన్ని హంగులతో పంపినట్లు పోలీసుల వెంట రాంసోఁవిని సాగనంపారు ఆవూళ్ళో ధర్మం నాలుగు పాదాలమీద కలియుగంలోనూ నడిపించాలని తలంచే రత్తయ్యా అండ్ పార్టీ!

వారం రోజులు తర్వాత రాంసోఁవికి ఆర్నెల్లు జైలు శిక్ష వేశారని, వూళ్ళో అందరికీ తెలిసింది. ఆ కాలం గడచిపోయింది. రాంసోఁవి రాలేదు. ఏమ య్యాడో తెలియలేదు. అయిదు సంవత్సరాలయినా అయిపులేదు. ఆవూళ్ళోకి రావటం అవమానం అని మానివేశాడో, మరేమయిందో ఏమో! ఆర్నెళ్ళు ఏకధారగా. కంటికీ మంటికీ ఏడ్చిన పిచ్చమ్మ, ఆపైన కన్నీరు ఇంకిపోయిన పిచ్చమ్మ, కాలం గడిచేకొద్దీ ఆకాశంలోకి వెర్రిగా చూచిన పిచ్చమ్మ, చేతి కెదిగివచ్చిన పిల్లలతో ఈలోకంలో పడింది. బ్రతుకుతూ వుంది.

'రాంసోఁవి సచ్చిపోడు. సచ్చిపోయేంత పిరికోడు గాడు అనవసరంగా అవ మానం వొచ్చిందన్న బాదతో ఈ వూర్రాలేకపోయాడు ఈ వూరు సిన్నసూపు సూసింది అందుకే వూళ్ళో మొకం సూపలేకపోయేడు యే పట్నంవో యెల్లుం టాడు. బాగా సంపాయించే వుంటాడు. పెళ్ళాం పిల్లల్ని గురించి ఇనే వుంటాడు. లాండ్రీ బాగానే సాగుతా వుంటుంది ఏ అపరేత్తిరేలో వొచ్చి మిమ్మల్ని సూసే పోయుంటాడు వాడఓఁపావం ఉన్నోడు యెప్పుడో ఒక రోజొచ్చి మిమ్మల్ని యెంటేసుకు తీసుకు పోతాడు' అని గూగడు పిచ్చమ్మను అనేక విధాలుగా వోదార్చాడు. అతని హృదయంలో లోలోపల పొరల్లో ఎక్కడో బ్రతుకు ఆశకు సంబంధించిన స్వార్థం దాగివుండివుంటుంది. ఎప్పుడయినా పిచ్చమ్మ మొకాన ప్రొద్దుపొడిస్తే ఆ వెలుతురులో తన చరమకాలం హాయిగా గడపవచ్చుననే ఆశ వుంది.

మర్రిచెట్టు వేరుమీద తల పెట్టుకొని నిద్రపోతున్న గూగడు ఎవరో తట్టి లేపినట్లు ఉలిక్కిపడిలేచాడు చుట్టూ పరికించాడు. కునుకువల్ల ఒంటికి ఎక్కడ్లేని బలం వచ్చింది ఒళ్లు విరుచుకొంటూ నిలబడ్డాడు. చుట్టూ అంతా హడావుడిగా వుంది వాతావరణంలో పడేసరికి కొంచెం సమయం పట్టింది. పడమటి శాంబరం విదిలించి కొడుతూవుంది బట్టలు లేచిపోతాయని, ఆరబెట్టిన బట్టలు మడత పెట్టకుండా పోగు బెడుతున్నారు గూగడు గబగబా తన బట్టల దగ్గరకపోయి, గాలి వేగానికి అల్లల్లాడుతున్న బట్టలు పోగేశాడు

ఎండ ఎక్కువయింది. నిప్పులు కురుస్తున్నట్లుగా వుంది ఒంగి బట్టలు తీస్తుంటే చొక్కాలోంచి చొరబడి వీపు కాలుస్తూవుంది. కాలు పెడితే నేల భగ్గున మండిపోతూ వుంది. అసలే దువ్వనేల. నిప్పుకణికలు కాళ్లకు అతుక్కొంటున్నట్లుగా వుంది. చెప్పుల్లేని కాళ్లతో ఎత్తెత్తి అడుగులు వేస్తూ గూగడు నడుస్తుంటే పిల్లలు ఎగురుతున్నట్లుగా వుంది.

బట్టలన్నీ పోగువేసి, అమ్మయ్య అనుకొన్నట్లుగా నడుం పైకెత్తి చిటికేసర చెట్టువైపు చూచేసరికి పైప్రాణాలు పైకేపోయాయి. రత్తయ్య పైపంచె! కట్టుపంచె! పట్టు బట్టలు!! ఎండ తగలకుండా చేయాలనుకొంటే పాడు నిద్ర పట్టి, మండు టెండలో మాడిపోయాయి, మెత్తటి బట్టలు! పట్టుబట్టలు!! మునుపటి భయం స్థానంలో అప్పుడొక విధమయిన నిర్లక్ష్యం కలిగింది గూగడికి. చెరువుగట్టుమీద, ఎక్కడా ఆరవేసిన బట్టలులేవు. ఆ రెండూ తప్ప. గబగబా అటువైపు వెళ్లాడు గూగడు

సమాధుల్లో పుట్టిన సన్నటి సుడిగాలి, ఎగుడాకులు, చెత్తా చెదారం, ఎర్రదుమ్ము, నల్లదుమ్ము కలుపుకొని, క్షణ క్షణం పెద్దదవుతూ, ఎర్రగా ఆకాశంలో కావురు గ్రమ్మేట్టు చేస్తూ, తాటిచెట్లుదాటి, చెరువుగట్టుమీదగా మళ్ళింది. సుడిగాలికి చిటికేసర చెట్టు అడ్డమయింది. దెయ్యం పట్టిన, గణం పెరిగిన, చలి పుట్టిన, భయం కలిగిన మనిషి వణికిపోయినట్లు చిటికేసర చెట్టు సంచలించింది సుడిగాలి చెట్టుజుట్టు రేగగొట్టగా, పట్టు బట్టలు గూగడి ప్రాణాలు మాదిరిగా పైకి లేచాయి. సుడిగాలి గింగరాలు తిరుగుతూ పైకీ పైకీ పైపైకీ పోతూ వుంది సుడిగాలి నడిబొడ్డులో మెడలు చాచుకొని ఎగిరి పోతున్నాయి బట్టలు! పట్టుబట్టలు!! రత్తయ్య పట్టుబట్టలు!!!

అలా చూస్తూ వుండగానే చేతికందకుండా ఆకాశంలోకి పోయిన బట్టలు గూగడి గుండెల్లో వేగం పెంచాయి. ఒబోదిబో మన్నా, బట్టలు వినలేవు కాబట్టి గూగడు మ్యాఁ పలుకుల్లేని మూగ బొమ్మ అయిపోయాడు. ఆ బట్టలు ఎక్కడ పడతాయో, దొరుకుతాయో లేదో, దొరికితే ఎంత దుమ్ము కొట్టుకొని దొరుకుతాయో, ఏమో, ఏం జరుగుతుందో ఏమిటో ఆలోచించుకోలేక పోయాడు.

చెరువులో అలలు మాదిరిగా, గుండె దడ మాదిరిగా, కల్లోలినిలో తుఫాను తరంగాలు మాదిరిగా ఉంగరాలు చుట్టుకుపోయిన పట్టుబట్టలు విచ్చుకుపోయి ఆకాశంలో చెట్టా పట్టాలు పట్టుకొని, రాబందులు రెక్కలు పూవుకొంటూ ఎగిరి పోతున్నట్లు సాగిపోతున్నాయి.

ఇంతపెద్ద సుడిగాలి తను ఎరిగి వున్నంతలో ఎప్పుడూ రాలేదు ఇంత ఎత్తుకు ఎప్పుడూ బట్టలు ఎగిరిపోలేదు ఎప్పుడూ ఇటువంటి మంచి బట్టలు గాలిలో లేచిపోలేదు. తలుచుకొంటుంటే ఒళ్ళు కంపరమెత్తిపోతూ వుంది ఏం మూడుతుందో ఏమోనని వొంటినిండా చెమట పట్టి చితచితలాడుతూ వుంది జలజలలాడుతూ వుంది

బట్టలు గాలిలో తేలిపోతూ దక్షిణంగా తిరిగాయి పైనవెళ్లే బట్టలు చూస్తూ క్రింద గూగడు వెళుతున్నాడు. కొంతదూరం నిరామయంగా నడిచాడు కొందదూరం వేగంగా నడిచాడు ఇక పరుగెత్తుతున్నాడు.

'లగెత్తు! లగెత్తు మ్యాఁవా యెందూరం పోతాయ్యో యేందో, లగెత్తు లగెత్తు!'' సుబ్బారావు వెనుకనుంచి చెబుతూనే వున్నాడు. వూరు అనేయింటికి పొ.రికి బట్టల మూటవంటి గూగడు పరుగెత్తుతున్నాడు గూగడి బట్టలన్నీ మూటగట్టి తన మూట దగ్గర పెట్టుకొని, భార్యనూ, పిల్లల్నీ ఇంటికి పంపించి, గూగడివైపు చూస్తూ నిలబడ్డాడు సుబ్బారావు.

ఎండలకు రేగడినేల పగిలి నెర్రెలు పడింది మట్టి గడ్డలు ఎండి కోసుదేలిన ఇనుప తుంటెలులాగా గట్టిపడ్డాయి. మట్టి గడ్డలు గుచ్చుకొంటుంటే ప్రాణం గిలగిలలాడుతూవుంది. రేగడిమట్టి పగుళ్ల కోపులు పదునైన బాకులలాగా పైకి తేలాయి. గడ్డ కాలి కిందపడ్డా, కోపుమీద కాలు జారినా, నెర్రెలో కాలు దూరినా, కాలూ, కాలుతోపాటు మనిషి, మనిషితోపాటు ప్రాణం అల్లాడేతల్లాడ అయిపోతుంటే, పైకిమాత్రమే చూస్తూ, ఎటు బట్టలు వెళుతుంటే అటే వెళుతున్నాడు గూగడు.

ఎండ వేడికీ, శరీరం తొందరకూ, మనస్సు వేగానికీ తట్టుకోలేని ముసలి ప్రాణం గూగడు. ఒళ్లంతా చెమటపట్టి కసకసలాడుతూ వుంది రొప్పుగా ఎగశ్వాసగా ఉంది కాళ్ళు తేలిపోతున్నాయి. రేగడిమట్టి నెర్రెలో పడి కుడి కాలి బొటనవ్రేలు విరిచినట్లు అయిపోయింది. ఎండిన మట్టి పెడ్డలు కోపులు అరికాలులో గీసుకుపోయాయి. సర్వేరాయి ఎదురుదెబ్బ తగిలి బిళ్ల బీటుగా ముందుకు పడితే, ఎదురొమ్ములో ఎండిన మట్టి పెళ్ల పొడుచుకొంది. ఎడం కాలి వ్రేళ్లు అన్నీ, ముఖ్యంగా బొటన వ్రేలూ, చితికిపోయాయి. గూగడు లేచి నిలబడ్డాడు పైకి చూశాడు. పైకి చూస్తూ పరుగెత్తుతున్నాడు.

రెండు తుమ్మ ముళ్ళు ఒకేసారి అరికాలులో దిగబడ్డాయి. కాలు నేలమీద రాసి ముందుకు పోతున్నాడు. కాలువేస్తేనేల కాలిపోతూవుంది. బొబ్బలెక్కినట్లు గూగడికి తెలియదు. రక్కిన కంపలో అడుగేసి, ఆగకుండా వెళుతున్నాడు.

సుడిగాలి తీవ్రత తగ్గింది ఆకాశంలో గువ్వలు మాదిరిగా కనిపించేబట్టలు రాబందులు మాదిరిగా దిగివస్తున్నాయి రేగడినేల నలుపు సాంద్రత మాయమవుతూ, పోతున్నకొద్దీ గరువు నేల ఎరుపు సాంద్రత పెరుగుతూవుంది. రోడ్డు కవతల ఎర్రని గరువు! బట్టలు రోడ్డు రెండు ప్రక్కలాఉన్న చింత చెట్లు చిటారు కొమ్మలమీద పడిపోతే బాగుండుననుకొన్నాడు.

రోడ్డు దాటాడు పంచెలు క్రిందికి రాలేదు ఎర్రదుమ్ము, మరీ దువ్వ పేనంలో వేయించినట్లుంది. రెండు పంచెలూ దిగుముఖం పట్టాయి. రెంటికీ మైత్రి చెడింది. వేర్వైపోయాయి చిన్నపంచె, పైపంచె ముందుగా పడిపోయేటట్లుంది.

ఎదురుగా చేను చుట్టూ అలవగా పెరిగిన చిల్లకంప కంచె బేకంటి మనిషి చేయి ఎత్తు పెరిగింది. ఆపైన తాటి తోపు, ఏనాటి చెట్లో ఆకాశంలోకి పెరిగిపోయాయి. ముందున్న చిల్ల కంపనూ, పైనుంచి పడుతున్న పైపంచెనూ, జాగ్రత్తగా చూస్తూ పరుగెత్తుతున్నాడు పొట్టికాళ్ల పొట్టిమనిషి గూగడు కంచెమీద పంచెపడకుండావుంటే బాగుండునని అనుకొంటున్నాడు. కంచెమీద పడితే తీసుకోవటం తనకు కష్టం! చిరుగుతుంది!

పంచె ఉన్నట్టుండి సయ్యున జారింది. కంచె కివతల పడుతుందనిపించింది కంచె ఎదుట వికృతంగా నిలిచింది. పంచె సుకృతంగా దిగింది. గజం దూరంలో కంచె! గజం ఎత్తులో పంచె! కంచెమీద పంచె పడకూడదు. కాళ్ళూ, చేతులూ ఎత్తినా అందటం లేదు. అడుగు ముందుకు వేశాడు. కంచే! అడుగు క్రిందికి జారింది పంచె! గూగడు ఎగిరాడు. రెండు చేతులతో పొదివి పంచెను పట్టుకొన్నాడు కాలువేలమీద ఆనలేదు. తూలిపోయాడు. నిట్టనిలువునా కంచెలో పడ్డాడు. చేతులు పంచెను వదలలేదు. ఒక కాలు చిల్లకంప ముళ్ళు చీరుతూ, నేలమీద పెట్టుకొన్నాడు. రెండో కాలు చిల్లకంప వెన్నుమీద తన్నిపట్టి లాక్కున్నాడు. తొడల్లో దిగిన ముళ్ళు, విరిగినవి విరిగి లోపలే ఉండిపోగా, ఊడివచ్చిన కన్నాలలోంచి, ముసలి నెత్తురు చెదురు చెదురుగా వెలుపలికి వచ్చి, కట్టు పంచెకు గోరంత పురిమి ఇంక ఓపికలేక బైటికి రాలేక, వచ్చేందుకు లేక ఆగిపోయింది.

కట్టుపంచె, పట్టుపంచె, అల్లంతదూరంలోపడే వాటంలో ఉంది పైపంచె గబగబా మడతపెట్టి, చంకలో పెట్టుకొని, వస్తూ పోతూ పశువులు కంచెలో చేసిన కంతలోంచి దూరి, చేనులోకిపోయి, ఎండిపోయిన కందివోళ్ళు కాలిబొటన వ్రేళ్ల పుళ్లను కెలుకుతూవుంటే, చేనుకు అడ్డంపడి పరుగెత్తి అవతలకు చేరుకొన్నాడు! ఎదుట తాటితోపు!

కట్టుపంచె కిందికి దిగుతూ వుంది. తాటిచెట్లుమీద పడుతుందనిపించింది గ్రద్ద, కోడిపిల్లను సుతారంగా తన్నుకుపోయినట్లు, పసిపిల్లాడి చేతిలో తాయిలం కాకి తన్నుకుపోయినట్లు, కట్టుపంచె, ఒక తాటి చెట్టు మాడుమీద అంటీ అంటకుండా తన్ని, రెండో చెట్టుమీది కొరిగి, ఆకులన్నిటిమీదికీ కప్పేసినట్లు జారి, ముండమోపికి ముసుగువేసినట్లు ఆ ఆడతాడి తలమీద ముసుగు వేసినట్లు పడింది—పాలరంగు పట్టుపంచె!

గూగగాడు క్రిందనుంచి పైదాకా చెట్టును పరిశీలనగా చూశాడు ఆరేడు నిలువులెత్తుంది. చెట్టు గెలలతో విరగబడుతూవుంది. ఆ తాడికి కల్లు గీయలేదు. కల్లుముంత, చుట్టూ ఆడతాడిచెట్టుకున్నట్లు ఆ చెట్టుకు లేదు. ముంజెలుకోసం ఉంచి ఉన్నట్లున్నాడు మోతాదు. చెట్టు చూస్తుంటెనే కాళ్లు వణుకుతున్నాయి

ముసువు వయస్సులో ఉన్నకాలంలో ఎంతగా పరుగెత్తేవాడయినా, 'ఆనాటి' తోపు లోంచి, ఊళ్లోకి పోయి, వేణుగోపాల స్వామి దేవాలయంలో దణ్ణం పెట్టి తిరిగి వచ్చేసరికి, పది తాడిచెట్లు ఎక్కి, ఒక్కొక్క చెట్టునా వాలుగు గెలలు కొట్టి, ధీమాగా నిలబడేవాడు గూగడు అటువంటివా డిప్పుడు ఆ చెటు నూ చెట్టువిూద పంచెనూ చూచి వణికిపోతున్నాడు చివరిసారి గూగడు తాటి చెట్టెక్కి, పాతికేళ్ళయినా అయివుంటుంది

సుడిగాలి తగ్గింది పరమటి శాంబరం ఆ గూబలో దూరి ఈ గూబలోంచి పోతూ వుంది.చంకలో పట్టుపైపంచె తీసి ఎండు తాటాకువిూద పెట్టి, నున్నటి రాయి, దుమ్ము పోయేట్టు చొక్కాకు తుడుచుకొని, పంచెవిూద ఎత్తుపెట్టి, తాటిచెట్టు మొదట్లో నిలబడి, రెండు చేతులెత్తి దణ్ణం పెట్టి రెండు చేతులతో తల్లిని వాటేసుకొన్నట్లు చెట్టును వాటేసుకొని కాళ్లెత్తి చెట్టుకు మోటించి కుందుకూర్చున్నాడు కాళ్ళకు బంధం వేసుకోలేదు పైకి ప్రాకు తున్నాడు. ఎంత అలవాటు తప్పినా, ఎంత ముసలివాడయినా, ఎంత వోపిక లేకపోయినా, ఎదురొమ్ము తాటికి మోటించకుండా కాళ్లూ చేతులతో పైకి ప్రాకుతున్నాడు. చితికిన బొటన వ్రేళ్లు, కోసుకు పోయి, ముళ్ళుదిగి, బొబ్బలెక్కి పచ్చిపుళ్ళులాగా వున్న అరికాళ్ళు, గుండు సూదులు మాదిరిగా పైకి పొడుచుకొని నిటారుగా ఉన్న తాటి మట్టల పాదుల ఈనెలు విూదపడి గుచ్చుకొని, పుళ్ళు చితికి బొబ్బలు పగిలి, కాకి పొడిచే ఎద్దు పుండులాగా అయిపోతున్నాయి. కలుక్కు కలుక్కు మంటూ, జివ్వు జివ్వు మంటూ ఎక్కడెక్కడో పదునైన పన్నటి మేకులు గుచ్చుకొంటున్నట్లు అరికాళ్లు, వ్రేళ్ళు, గోళ్ళు మాత్రమే కాదు వులి వెంట్రుక పాదులో— ఒళ్ళంతా ఎద్దులు తొక్కేసిన బురద కుంట మాదిరిగా వుంది.

పైకెక్కి తాటిగెలలు దగ్గర చెట్టుకు కాళ్ల బంధం వేసినప్పుడు చెట్టు చుట్టూ వున్న గరుకు గుచ్చుకుపోయి తొడలు, ముళ్ళు దిగి, నెత్తురు చిమ్మి, తిమ్మిరెక్కి మొద్దుబారి ఉన్న తొడలు పుండువిూద కారం చల్లినట్లు అయిపోయాయి.

లాభం లేదనుకొని, తాటిగెల విూద పచ్చి మట్ట కుదుట్లో పట్టుకొని, గెలవిూద కాలేసి, పైకిలేచి, మొవ్వలోకి పోయి కూర్చున్నాడు. కాళ్లూచేతులూ గజగజ వణుకుతున్నాయి. గూని పైమట్టల గరికి తగిలి గీరుకు పోతూవుంది 'ఎవ్రడాడు ఎవ్రడా తాడెక్కినోడు!' అని అరుచుకొంటూ దుడ్డుగ్రర వూపుకొంటూ వచ్చాడు తోపు కాపలా మోతాదు. 'నేనే! నేనే రా మోతాదు నేనే గూగణ్ణి'' అన్నా ననుకొన్నాడు అన్నట్లే లెక్క! అయితే మోతాదుకు వినిపించ లేదు. దుడ్డుగ్రర పైకి విసరటానికి ఉంకిస్తూ 'పలక వెవుడువు రా నువ్వూ? నేవర గంత బగలగొట్టేవోడు లేక! కింద కొత్తావా దుడ్డుగ్రరిసర మంటావా యేంది జెప్పో!'

నాలుక ఎండి పోయిందనీ, మాట రావటం లేదనీ, దప్పిక అవుతూ వుందనీ, గూగడు గుర్తించాడు. గవదలునొక్కిపట్టి, నాలుక కొద్దిగా తడి చేసుకొని, ''నేనే రా నేనే గూగణ్ణి!' అంటూ క్రిందికి చూశాడు. కళ్లు బైర్లు గ్రమ్మాయి. గిర్రున తిరిగాయి కాళ్ళు వణికాయి 'తల్లీ!' అంటూ మొవ్వను వాటేసుకొన్నాడు

'యేందీ? యేంది మాావా? నువ్వా? యెందుకెక్కా? నువ్వెందు కెక్కావం టసలు? ముంజెలు గావలిత్తే నన్నడిగితే బోలా! పంపిచ్చేవోణ్ణి గా! అదేంది పైన పంచే?' మోతాదు గ్రుడ్లప్పగించి చూస్తూ వుండిపోయాడు. దుడ్డు గ్రర చేతిలోంచి జారి క్రింద పడింది

గూగడు మొవ్వలో కూర్చునే పంచెను అందుకో బోయాడు. అక్కణ్ణుంచి నిలువెత్తున తాటిమట్టపైన ఆకుల కొసల చివర్లలో ఆరేసినట్లున్న కట్టుపంచె, పట్టు కట్టుపంచె, రత్తయ్య పట్టు కట్టుపంచె, పెళ్ళినాటి రత్తయ్య పట్టు కట్టుపంచె. చేతికి అంద లేదు.

గూగడు నిలబడి, తాటి మొవ్వాకు ఒక చేతి గుప్పెట్లో పట్టుకొని రెండో చేయి పంచెకోసం చాచి, అందక, మొవ్వలోంచి ఒక కాలు తీసి, పైమట్ట విూద పెట్టి, ఎక్కి అందుకోబోతుంటే, కాలుపెట్టిన మట్ట ఒంగుతూ, అందబోతున్నప్పుడు తాటి మట్ట గరివిూద కాలు కస్సున జారిపోయింది. రంపంతో కోసినట్లాయి, అరికాలు అంగుళం లోతుకు తెగింది. పడబోయి 'దేవుడా' అని మొవ్వాకు వాటేసుకొన్నాడు. గూని రెండో గరిమట్టను మోటుకొంది కాలుజారిన మట్ట గరివెంట కారిన నెత్తురు, కుదుట్లోకి పోయి, అక్కణ్ణుంచి తాటి చెట్టు బారున పాములాగా సర్రున దిగిపోయి, మధ్యలో ఆగిపోయింది

గూగడు, మళ్లీ పై మట్టవిూద, గరిలేని చోట కాలుబెట్టి, పైకి నిక్కి, పట్టు పంచె కొస అందిపుచ్చుకొని, పసిపాప పెదవి విూది నీరు తుడిచినట్లు, కంట్లో నలక తీసినట్లు, మెల్లగా లాగి, పట్టు పంచె గుండెలకు ఆనించుకొని, క్షణకాలం తృప్తిగా కళ్ళు మూసుకొని, నెమ్మదిగా మొవ్వ వదిలి, గెలలమీదగా దిగి, చెట్టు బారున క్రిందికి వచ్చాడు

దిగి దిగటంతోనే మోతాదు ముఖంలోకి చూచి, 'నీళ్ళు— మంచీళ్ళు!' అని గొణిగాడు గూగడు మోతాదుకు అర్థమయి, అర్థంకాక, వినిపించీ, వినిపించక అయోమయంగా చూశాడు కట్టు పంచె మడతపెట్టి, ఎండు తాటాకు మీద ఉన్న పైపంచె తీసుకునేందుకు వంగి, తూలి పడిపోయాడు. నాలుక తడి ఆరిపోయింది. మోతాదు చూశాడు. అర్థం చేసుకొన్నాడు. కంగారుగా అటూ ఇటూ పరుగెత్తబోయి ఆగాడు.

మూడు చిలక్కొట్టిన తాటి కాయలు, రాత్రెప్పుడో ఉడుతలు తిని వడేసినవి, రెండు తాటిచెట్ల మొదళ్ళలో కనిపించాయి. ప్రతి కాయకు ఉడత తినగా మిగిలిన రెండు కళ్ళు వున్నాయి. గబగబా చిలక్కొట్టిన కాయల ముచ్చికలు తీసి, పెచ్చులు నోటితో పీకి, కళ్ళు కనిపించేట్టు చేసి, ఆరు ముంజెల కళ్ళు పొడిచి, ముంజె నీళ్ళు గొంతులో పోసి, నోరు తడిపి, లేత ముంజెల పొక్కులు తీసి, చిన్ని చిన్ని ముక్కలు చేసి, నోట్లో వేస్తే నీరు నింపిన దూదిలాగా గొంతులోకి చేరుకొన్నాయి గూగడు గుటక వేశాడు.

మోతాదు సహాయంతో చెరువు గటు కు వచ్చి, అక్కడ పడివున్న బట్ట పేలికలు తడిపి కాళ్లకు కట్టుకొని, కడుపునిండా నీళ్ళు తాగి, సుబ్బారావు కాపలా వున్న బట్టల మూటలో పట్టు బట్టలు పెట్టుకొని, ఊరి ముఖం పట్టాడు గూగడు. వెనుకా ముందూ మోతాదూ సుబ్బారావూ ఉన్నారు. డొంకలో నడుస్తున్నారు.

ఈ గూగడు ఉదయం చెరువు గట్టువిూదికి వచ్చిన మనిషి కాదు. వేరే మనిషి క్రొత్త మనిషి! ఇతని శరీరం ఉదయం ఉన్నది కాదు వేరే శరీరం. క్రొత్త శరీరం! ఇన్ని ఏళ్ళుగా ఉన్న మనస్సు, ఆత్మ కావివి వేరేవి. క్రొత్తమనస్సు! క్రొత్త ఆత్మ!

క్రొత్త శరీరంతో, క్రొత్త ఆత్మతో, క్రొత్త మనస్సుతో, ఈ క్రొత్త మనిషి గూగడు, పాత వాతావరణంలోకి, పాత ఊరులోకి, పాత యింటిలోకి, పాత కుక్కి నులక మంచంలోకి వచ్చాడు.